

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЦЗФН

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»

на тему:

**«ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА
НАПРЯМИ РОЗВИТКУ»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН, групи М-6

Столяр Ірина Вікторівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., ст.викладач

Богатирьова Євгенія Миколаївна _____

/підпис/

ОДЕСА – 2017

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Податкова система є ваговою складовою фінансової системи держави і ефективним інструментом регулювання фінансових відносин, за допомогою якого здійснюється перерозподіл національного доходу задля формування державних фінансових фондів. Являючи собою сукупність обов'язкових платежів, податкова система здійснює значний вплив на діяльність платників та соціально-економічний розвиток як держави, так і її регіонів.

Складне фінансове становище та проблеми на Сході України особливо актуалізує питання побудови податкової системи, як дієвого механізму фіскального та регулюючого характеру. Зазвичай, в кризових умовах першорядна увага приділяється пошуку шляхів підвищення ставок діючих податків або введення нових, як правило, надзвичайних податків.

До цього часу функціонування вітчизняної податкової системи опосередковується негативним впливом багатьох дестабілізуючих факторів. З одного боку - це значний податковий тягар, велика кількість податків, які не всі підприємства можуть сплатити, а з іншого боку - велика кількість обов'язкових платежів, складний механізм їх нарахування в бюджет, часті зміни податкового законодавства ускладнюють сприйняття окремих податків, провокують до ухилення від їх сплати. Всі ці питання необхідно вирішити в процесі реформування податкової системи України, кінцевою метою якого повинно стати спрощення податкового законодавства, його адаптація до законодавства Європейського Союзу та сприяння розвитку економіки країни.

Для забезпечення економічного розвитку України, добробуту населення необхідно створити ефективну податкову систему, яка б повною мірою відповідала вимогам нинішнього стану економіки, забезпечувала розвиток народного господарства країни і належним чином регулювала б економічні відносини між державою та населенням. Саме тому питання розвитку податкової системи залишається дуже актуальним.

Метою роботи є розгляд особливостей вітчизняної податкової системи та окремих напрямків її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі необхідно вирішити такі **завдання**:

- визначити сутність податкової системи та принципи її побудови;
- розглянути особливості становлення та розвитку податкової системи України;
- з'ясувати особливості нормативно-законодавчого забезпечення функціонування податкової системи;
- провести моніторинг податкових надходжень Зведеного бюджету України;

- здійснити оцінку фіскальної ефективності податкової системи України;
- дослідити вплив податкової системи на розвиток економіки України;
- розробити методичні рекомендації до прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України;
- проаналізувати зарубіжний досвід побудови податкової системи та можливості його адаптації в Україні;
- обґрунтувати напрями реформування податкової системи України.

Об'єктом дослідження в роботі є процес функціонування податкової системи України.

Предметом дослідження є теоретичні засади функціонування податкової системи та практичні аспекти її подальшого удосконалення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальні положення наукового пізнання та економічної теорії, а саме: метод термінологічного аналізу (для визначення сутності податкової системи) держави; історичний метод (при дослідженні становлення та розвитку податкової системи України); нормативно-правовий метод (при дослідженні нормативно-законодавчого забезпечення функціонування податкової системи); статистичний метод, методи горизонтального, вертикального та трендового аналізу (під час оцінювання ефективності функціонування податкової системи України); метод наукової абстракції (під час обґрунтування напрямів реформування податкової системи України).

Інформаційна база дослідження. Наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в сфері оподаткування, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами дослідження автором кваліфікаційної роботи було опубліковано статтю «Поняття та фіскальна ефективність податкової системи України» в 2017 р.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків та списку використаної літератури з 99 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 120 сторінок. Робота містить 20 таблиць і 21 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади побудови податкової системи**» визначена сутність податкової системи та принципи її побудови; з'ясовані особливості становлення та розвитку податкової системи України; розглянуто нормативно-законодавче забезпечення функціонування податкової системи.

Зазначається, що податкова система в кожній країні – одна з основ економічної системи. Вона, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – є головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. Податки – це об'єктивне суспільне явище, тому при побудові

податкової системи слід виходити з реалій соціально-економічного стану країни, а не керуватися побажаннями, хоч і найкращими, але нездійсненними. Саме тому формування чіткої податкової системи – одна з головних умов ефективного функціонування економіки і фінансів, оскільки через податки реалізується найтісніший зв'язок між державою і юридичними та фізичними особами щодо формування, розподілу й використання їх доходів.

Доведено, що принципами побудови податкової системи України є незаперечні вимоги (зобов'язання), які висуваються до учасників податкових відносин з метою поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів. Ці принципи є системою координат, у межах якої розвиваються податки і збори в Україні, і водночас вектором (напрямком) її розвитку. Вони виступають як орієнтири у формуванні елементів податкової системи України, відбивають основні реально існуючі зв'язки між податками та зборами.

В роботі зазначається, що українська податкова система пройшла наступні етапи свого становлення та розвитку: перехідний етап (1991 рік); становлення податкової системи (1992 рік); трансформація або декретний бум (1992-1994 рр.); упорядкування (1994-1997 рр.); перебудова (1997-2003 рр.); модернізація (2003-2009 рр.); сучасний етап (2010-2017 рр.). Проаналізовані основні етапи становлення податкової системи України свідчать про те, що її формування відбувалась еволюційним шляхом.

В роботі акцентується увага на тому, що нормативно-законодавче забезпечення функціонування податкової системи - це сукупність нормативно-правових актів, які містять правові норми, об'єднані спільним предметом регулювання - відносинами у сфері податкової діяльності й оподаткування. У другому розділі **«Оцінювання ефективності функціонування податкової системи України»** проведено моніторинг податкових надходжень Зведеного бюджету України; здійснена оцінка фіскальної ефективності податкової системи України; проаналізовано вплив податкової системи на розвиток економіки України.

Проведений аналіз показав, що структурі доходів Зведеного бюджету України податкові надходження займають більше 77%. Причому по рокам ця частка значно коливається. Так, наприклад, в 2012 р. вона складала 80,94%, Приблизно на цьому ж рівні вона була в 2013 р. В 2015 р. частка податкових надходжень в доходах Зведеного бюджету скоротилася до 77,85%, причому в 2016 р. вона була найвищою і складала 83,15%, що на 2,21% вище рівня 2012 р. та на 5,3% вище рівня 2015 р. В цілому слід відмітити, що обсяги податкових надходжень в 2016 р. зросли на 290,2 млрд. грн. (+80,48%) порівняно з 2012 р., тоді як доходи Зведеного бюджету в цілому зросли на 337,2 млрд. грн (+75,69%), а порівняно з 2015 р. податкові надходження зросли на 143,2 млрд. грн. (+28,21%), тоді як доходи Зведеного бюджету – на 130,7 млрд. грн. (+20,05%).

Фіскальна значимість податкових надходжень у Зведеному бюджеті України має тенденцію до зростання (в 2016 р. вона зросла порівняно з 2012

р. на 2,21%, а порівняно з 2015 р. – на 5,3%). Це говорить про те, що фіскальна ефективність податкового управління при певній системі реалізованих податкових рішень покращується. Це стосується і окремих податків. Так, наприклад, фіскальна значимість податку з доходів фізичних осіб зростає.

Фіскальна значимість податкових надходжень у ВВП держави має тенденцію до зростання. Щодо окремих елементів податкових надходжень, то найбільшу фіскальну значимість в ВВП мають інші податкові надходження – 7,98% в 2016 р., причому значимість їх зросла на 5,94% порівняно з 2012 р. та на 4,5% порівняно з 2016 р. Фіскальна значимість податку з доходів фізичних осіб в 2016 р. склала 5,82%, що на 0,99% вище рівня 2012 р. та на 0,77% вище рівня 2015 р. Натомість фіскальна значимість податку на додану вартість у ВВП склала 5,85% і за останній рік скоротилася на 3,17%. Аналогічна ситуація спостерігалася з податками на міжнародну торгівлю та на зовнішні операції, фіскальна значимість яких складала в 2016 р. 0,86% і за останній рік скоротилася на 1,18%.

На думку автора в цілому упродовж останніх років можна відзначити наступні тенденції у податковій сфері:

1. Посилення ролі непрямого оподаткування: так, якщо у 2015 р. відносно 2014 р. податкові надходження до Зведеного бюджету України зросли на 38,1 %, то непрямі податки – на 47,2 %.

2. Ставки оподаткування в Україні є одними з найнижчих в ЄС (за виключенням невеликих країн), а отже найбільш конкурентоспроможними.

3. Зниження навантаження на фонд оплати праці надає певні ознаки детінізації економіки. З анексією Криму та окупацією Донбасу надходження внеску не скоротилися і становили в 2015 р. 185,7 млрд грн, що на 4,6 млрд грн або на 2,5 % більше показника 2014 р. (181,1 млрд грн).

4. Активне впровадження найкращого європейського досвіду у податковій сфері, зокрема під егідою Угоди про асоціацію України та ЄС а також рекомендацій МВФ, особливо при модернізації роботи митниць та реформи бюджетної децентралізації.

5. Економічний спад, що відбувся внаслідок гібридної війни проти України зумовив зменшення податкових надходжень до бюджету.

У третьому розділі **«Стратегічні орієнтири реформування податкової системи України»** розроблено методичні рекомендації до прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України; проаналізовано зарубіжний досвід побудови податкової системи та обґрунтовані можливості його адаптації в Україні; запропоновані напрями реформування податкової системи України.

Зазначається, що прогнозний обсяг податкових надходжень до Зведеного бюджету України є орієнтуючим фінансовим показником у процесі бюджетного планування. Достатність та реальність даного показника залежать від оцінки стану, прогнозу та тенденції економічного і соціального розвитку, стабільності, ефективності та прогресивності чинного законодавства, форм і методів організації роботи з мобілізації платежів до

бюджету, рівня фінансової культури та інших факторів суспільно-економічного впливу.

В результаті проведеного дослідження було визначено, що ключовими напрямками податкової реформи в Україні повинно бути: зменшення загального рівня оподаткування; збільшення рівня оподаткування споживання за рахунок збільшення надходжень від ПДВ та акцизного податку; зменшення частки соціальних внесків в структурі податкового навантаження для зниження загального рівня оподаткування праці; збереження загального рівня оподаткування капіталу при створенні пільгових умов для інвестиційно-інноваційного розвитку. Визначені інструменти реалізації податкової реформи сприятимуть підвищенню її результативності щодо її впливу на економіку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:.

1. Податкова система - це сукупність податків і зборів, механізмів і способів їх розрахунку та сплати, а також контролюючих суб'єктів, які забезпечують адміністрування і надходження податків і зборів до бюджету та інших державних цільових фондів. Сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом порядку, становить податкову систему України. До принципів організації і функціонування податкової системи в Україні необхідно віднести принципи: єдності (або єдиної законодавчої та нормативно-правової бази); максимальної ефективності податкової системи; єдиначальності та централізації управління податковою системою; раціональності та оптимальності податкової системи; системності; плановості; стабільності; гнучкості (або динамічності); цілісності; принципу розподілу податкових повноважень.

2. Формування податкової системи України тісно пов'язане і з її історичним шляхом та боротьбою за незалежність, тому практика оподаткування на теренах нашої держави призвела до формування досить складної системи оподаткування. Еволюційний шлях податкової системи України розпочався у 1991 р., коли відбулося її формальне затвердження із наступними змінами, корективами та реформуванням, кодифікацією податкового законодавства, змінами до системи оподаткування, у яких відсутній закон про оптимізацію соціальних видатків у 2016 р. тощо. Сьогодні відбувається подальший процес модернізації податкової системи, адже перед нею стоять численні завдання, зокрема стати дійовим інструментом протистояння зовнішній військовій агресії та подолати сучасну економічну кризу.

3. Нормативно-законодавче забезпечення функціонування податкової системи - це сукупність нормативно-правових актів, які містять правові норми, об'єднані спільним предметом регулювання - відносинами у сфері

податкової діяльності й оподаткування. На сьогодні Податковий кодекс України є пріоритетним щодо інших законів у сфері регулювання податків і зборів. Він регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

4. Результати проведеного дослідження щодо динаміки податкових надходжень до Зведеного бюджету України дали підстави зробити висновок про наявність загальної тенденції зростання як доходів Зведеного бюджету так і податкових надходжень до Зведеного бюджету. Більш того, зростання доходів Зведеного бюджету обумовлена, в переважній мірі, зростанням саме податкових надходжень, які займають в структурі доходів більше 80%. Аналіз виконання плану по податковим надходженням до доходів Зведеного бюджету дав підстави зробити висновок про невиконання плану в 2012-2014 рр. та його перевиконання в 2015-2016 рр. більш як на 2%. Зростання податкових надходжень в 2016 р. на 290,2 млрд. грн. порівняно з 2012 р. було обумовлене зростанням майже усіх видів податків. Однак в першу чергу воно було обумовлене значним зростанням податку з доходів фізичних осіб та інших податкових надходжень. В структурі податкових надходжень до Зведеного бюджету України спостерігається скорочення частки податку на додану вартість, акцизного податку, на прибуток підприємств, зростання частки податку з доходів фізичних осіб, рентної плати та інших податкових надходжень.

5. Проведена оцінка фіскальної ефективності податкової політики дозволила зробити висновок про посилення фіскальної значимості як в доходах Зведеного бюджету, так і в ВВП податку з доходів фізичних осіб, рентної плати, інших податкових надходжень та про скорочення фіскальної значимості податку на додану вартість, акцизного податку, податку на прибуток підприємств. Коефіцієнт покриття в Україні є достатньо високим – обсяг податкових надходжень більш як в 73 рази перевищував в 2012 р. обсяг витрат на адміністрування податків. В 2016 р. цей показник зріс на 46,93 рази за рахунок значного зростання обсягів податкових надходжень (+290,2 млрд. грн.). Аналіз коефіцієнта еластичності дав змогу зробити висновок про те, що зростання податкових надходжень в Україні відбувалося меншими темпами, ніж зростання ВВП. Водночас позитивно можна оцінити зростання коефіцієнта еластичності за останні 5 років на 0,51 пункти.

6. З початку 2016 р. економіка України має ознаки стабілізації, що потребує забезпечення досягнення її стійкого зростання прискореними темпами у стратегічній перспективі. Важливу роль в цьому відіграє реформування податкової системи України. Показник податкового навантаження в Україні в 2012 р. складав 0,383 пункти, в подальшому він почав скорочуватися. За останні п'ять років він скоротився на 0,055 пунктів, в 2016р. він скоротився порівняно з 2016 р. на 0,022 пункти. Основною

тенденцією податкової системи України є посилення ролі непрямого оподаткування. Ставки оподаткування в Україні є одними з найнижчих в ЄС, а отже найбільш конкурентоспроможними. Зниження навантаження на фонд оплати праці надає певні ознаки детінізації економіки. Економічний спад, що відбувся внаслідок гібридної війни проти України зумовив зменшення податкових надходжень до бюджету. Тому темпи змін обсягів податкових надходжень в цілому корелюють з темпами змін макроекономічних показників. Надання податкових пільг в Україні має за мету вирішення соціальних завдань, стимулювання певних видів економічної діяльності, економічного зростання в окремих галузях. Прослідковується кореляція зміни обсягів податкових пільг та обсягів капітальних інвестицій в Україні. Основною запорукою економічного відновлення разом із вдосконаленням податкової системи мають стати паралельні процеси детінізації, дерегуляції та демонополізації з подоланням проявів корупції

7. Прогнозний обсяг податкових надходжень до Зведеного бюджету України є орієнтуючим фінансовим показником у процесі бюджетного планування. Тому в роботі здійснене прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України на найближчі три роки. Результати розрахунків показують тенденцію до збільшення загальних податкових надходжень у Зведеному бюджеті України на 2017-2019 рр. Так, їх розмір у 2017 році передбачається 668,3 млрд. грн., у 2018 році - 741,7 млрд. грн., а у 2019 році - 815,1 млрд. грн. Вірогідність прогнозу – 79,66%.

8. Порівнявши податкову систему України з більш розвиненими країнами, можна дійти висновку, що ідеальної податкової системи не існує ні в одній із країн, але є системи наближені до ідеалу в таких країнах, як: Німеччина, США, Італія. З позитивних характеристик податкової системи України можна виділити відносно невеликий податковий тиск порівняно з країнами Європи та найнижчі ставки основних податків. На жаль, негативних характеристик набагато більше, ніж позитивних, серед них переважна доля податкових надходжень від непрямих податків над прямими, плоска система оподаткування, значні розбіжності в бухгалтерському та податковому обліках, слабка система адміністрування. Порівняння структури української податкової системи з структурою податків в зарубіжних країнах з розвинутою ринковою економікою дозволяє зробити висновок про те, що характерним є відносно низька частка надходжень податку на прибуток з фізичних осіб, більш висока частка надходжень податку на прибуток, відносно низька питома вага податків на майно. Проте в цілому податкова система України слідує тенденціям розвитку податкових систем зарубіжних країн. Враховуючи зарубіжний досвід, уряду України потрібно зосередитися на реформуванні податкової системи, а саме: мінімізувати розбіжності в бухгалтерському та податковому обліках; урівноважити податкові надходження від прямих та непрямих податків; перейти на прогресивну шкалу оподаткування, що дасть змогу дотримання принципу соціальної направленості та нівелювання спрощеної системи оподаткування; розширити перелік товарів, що оподатковуються за заниженою ставкою податку на

додану вартість на мінімальний набір продовольчих товарів; відмінити оподаткування дивідендів з метою залучення інвестицій у підприємства України; перейняти європейський досвід у частині боротьби зі зловживаннями з податку на додану вартість; розробити впровадити на основі досвіду Швеції єдину податкову декларацію для підприємств; підвищити рівень довіри населення до податкової служби, шляхом проведення роз'яснювальних семінарів, розширення та прозорості подання інформації на сайті податкової, переходу на модель «взаємних зобов'язань» у взаємовідносинах «держава - платники податків»; увести стимулюючі міри для розвитку малого та середнього бізнесу; підвищити заробітну плату працівникам податкової служби з метою залучення кваліфікованих спеціалістів; удосконалити Податковий кодекс України в розділі відповідальності за порушення податкової відповідальності (прописати відповідальність за кожним із порушень). Після впровадження цих заходів податкова система України стане набагато ефективнішою.

9. У роботі проаналізовані проблеми та розглянуті напрями реформування податкової системи України, запропоновані вітчизняними вченими. Сьогодні Україна знаходиться у пошуку ефективної податкової системи. Реформування податкової системи лише частково дало змогу усунути недоліки податкового законодавства та податкової системи. За результатами дослідження можна зазначити, що основними проблемами податкової системи України на сьогоднішній день є: значне податкове навантаження, складність і непрозорість, запутані правила адміністрування, а також у певних випадках двозначне трактування прав і обов'язків платників податків. Важливою проблемою на сьогодні залишаються недостатні та нестабільні податкові надходження до бюджетів усіх рівнів. В порівнянні із розвинутими країнами показник податкового навантаження в нашій державі є середнім, тоді як громіздкість системи обов'язкових платежів та складність адміністрування податків і зборів відводить негативно впливає на підприємництво та інвестиційну активність і, як наслідок, призводить до зменшення сукупних податкових надходжень. Необхідним орієнтиром подальшого реформування податкової системи має стати встановлення оптимального рівня податкового навантаження для стимулювання економічного зростання. Позитивний ефект матиме запровадження заходів щодо вдосконалення системи податкового контролю, створення умов, що унеможливають ухилення від сплати податкових зобов'язань, обмежене використання податкових пільг, а також забезпечення оптимального розподілу вилучених коштів, що потребує проведення подальших досліджень та розробки теоретико-методичних основ механізму їх реалізації. Реформування вітчизняної податкової системи та зменшення реального податкового навантаження дозволить Україні стати важливим суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі. Поступове впровадження визначених основних кроків: спрямування податкової політики на стимулювання економічної діяльності, рівномірний розподіл податкового навантаження між платниками податків, «реальне» спрощення податкової

системи та аналіз і редагування суперечливих статей законодавства – є потенційними можливостями вдосконалення податкової системи України, що буде відображати інтереси суспільства в цілому.

Столяр Ірина Вікторівна

Податкова система України: етапи становлення та напрями розвитку

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

за магістерською програмою «державні та муніципальні фінанси»

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2017 рік

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі кваліфікаційної роботи визначена сутність податкової системи та принципи її побудови; розглянуті особливості становлення та розвитку податкової системи України; з'ясовані особливості нормативно-законодавчого забезпечення функціонування податкової системи.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проведено моніторинг податкових надходжень Зведеного бюджету України; здійснена оцінка фінансової ефективності податкової системи України; з'ясований вплив податкової системи на розвиток економіки України,

У третьому розділі кваліфікаційної роботи розроблені методичні підходи до прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України; проаналізований зарубіжний досвід побудови податкової системи та можливості його адаптації в Україні; обґрунтовані напрями реформування податкової системи України.

Ключові слова: податкова система, етапи розвитку, податкові надходження, прогнозування, зарубіжний досвід, напрями реформування.

ANNOTATION

Stoliar Iryna

Tax system of Ukraine: stages of formation and directions of development

thesis for Master degree in specialty "Finance, banking and insurance"

under the program "public and municipal finance"

Odessa national economic University, Odessa, 2017

The qualifying work consists of an introduction, three chapters, conclusions and a list of sources used.

In the first section of the qualification work the essence of the tax system and the principles of its construction are determined; Features of formation and development of the tax system of Ukraine are considered; The peculiarities of the normative and legislative support of functioning of the tax system are clarified.

In the second section of the qualification work the monitoring of tax revenues of the Consolidated Budget of Ukraine was monitored; assessment of fiscal efficiency of the tax system of Ukraine; the influence of the tax system on the development of the economy of Ukraine,

In the third section of the qualification work methodical approaches to forecasting of tax revenues of the Consolidated Budget of Ukraine are developed; The foreign experience of building a tax system and the possibilities of its adaptation in Ukraine are analyzed; substantiation of the directions of reformation of the tax system of Ukraine.

Key words: tax system, stages of development, tax revenues, forecasting, foreign experience, directions of reform.